אור הצפון — כוח ישראל בבריאה

כוח ישראל בבריאהכתוב בתורה שאמר ה' למשה: "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות יב). ואמרו חז"ל: "משה הראה את החודש לישראל ואמר להם כזה תהיו רואים וקובעים כך לדורות" (מכילתא שם). מכאן שקביעת החדשים והמועדות נמסרה לישראל. וכן דורשים: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש" (ויקרא כג) - "אם קריתם אתם - מועדי, ואם לא - אינם מועדי" (ילקוט שמות קצא). ומעשה בר' יהושע שרצה לקבוע את החודש שלא כרבן גמליאל, "שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר ליה יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר: 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם' - בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו" (ראש השנה כה). ועוד מסופר בחז"ל: "מתכנסים מלאכי השרת אצל הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו: רבונו של עולם! אימתי ראש השנה? והוא אומר: ולי אתם שואלים? אני ואתם נשאל לבית דין של מטה" (ילקוט שמות קצא).

הרי מכל זה שכל קביעת הזמנים תלויה בישראל ומה שהם גוזרים אף הקדוש ברוך הוא, כביכול, אינו יכול לשנות. ואף על פי שהכתוב אומר: "יהי מאורות ברקיע השמים וכו' והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים" (בראשית א), וכן כתוב: "עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו" (תהלים קד), ברם ניתנה הרשות לישראל לקבוע לפיהם את הזמנים על פי דעתם.

ועוד שהתורה נתנה להם את הכוח לשנות בזה מסדר הבריאה. חז"ל אומרים שאדם הראשון מנה את החדשים לפי החמה (ראה מכילתא בא), וכן מנו האבות הראשונים (ראה מכילתא דרשב"י וב"תורה שלמה" פ' בא לא). והנה ציותה התורה לישראל למנות לפי הלבנה ולשנות בזה את כל הסדר והחישוב של החדשים. ולא עוד אלא שבהם תלויה קביעת החודש, ואם בית דין אומר מקודש החודש, אף אם אינו מכוון לפי מולד הלבנה, הרי זה מקודש, בין אם הם שוגגין ובין אם הם מזידין, ומונים לפיהם את החדשים והמועדות (ראה ראש השנה כה).

וכן לגבי השנים. איתא בגמרא: "ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם" (שם יא), ואם כן היו צריכים למנות את השנה מתשרי. והנה מסרה התורה לישראל למנות את השנה מחודש ניסן, כדכתיב "ראשון הוא לכם לחדשי השנה". ועוד, שהם רשאים לעבר את השנה ולהוסיף עליו חודש, דכתיב: ""שמור את חודש האביב' (דברים טז) - שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן" (סנהדרין יג וראש השנה כא). וגם זה תלוי בשיקול דעתם של בית דין, שאם עיברו את השנה הריהי מעוברת ומונים לפי זה את כל חישוב המועדות והשנים.

וקביעה זו של ישראל אינה רק לגבי חישוב הזמן בלבד אלא גם משנה את מציאות הבריאה. לפי חישוב זה אנו קובעים את גיל הנערות והבגרות, אם כי הוא ענין של מציאות. למשל, אם עיברו את השנה, אין הנער או הנערה נעשים גדולים עד שימלאו להם י"ג שנה ויום אחד או י"ב שנה ויום אחד - לפי חשבון העיבור. ולפי זה נמצא לפעמים שנער שנולד מאוחר מחבירו מקדים אותו בגדלותו, כגון אם הם נולדו בשנה מעוברת, האחד בימים האחרונים של אדר ראשון והשני בימים הראשונים של אדר שני, והשנה שהם מגיעים לגיל שלש עשרה אינה מעוברת ויש בה רק אדר אחד, זה שנולד בשני נעשה גדול קודם הראשון.

ועוד יותר מזה. חז"ל אומרים: "בת שלש שנים ויום אחד, נמלכו בית דין לעבר, בתולותיה חוזרין ואם לאו אינן חוזרין. ודורשים על זה את הכתוב: "אקרא לאלהים עליון לא' גומר עלי" (תהלים נז), כלומר יש דברים שגוזרים בית דין של מטה ומסכים הקדוש ברוך הוא מלמעלה (ראה ירושלמי נדרים סוף ו:ח וילקוט תהלים תשעה). לפי חוקי הטבע, בת שלש שנים ויום אחד הנבעלת, בתולותיה אינם חוזרין, בכל זאת אם בית דין מעברים את השנה

ולפי חישוב העיבור עדיין לא הגיעה הילדה לשלש שנים ויום, טבעה משתנה בהתאם לחישוב זה ובתולותיה חוזרין. הרי שחישוב הזמנים שנמסר לישראל קובע את סדרי הטבע והבריאה הקשורים בזה.

וכשם שנמסר לישראל לקבוע את הזמנים ואת כל התוצאות המסתעפות מהם, כן יש אשר נמסר להם גם הכוח לכוון את עצם מהלך השמש והירח בהתאם לרצונם. הרי מצינו שבזמן מלחמת ישראל עם האומות, העמיד יהושע את השמש ואת הירח, כפי שמסופר שאמר יהושע: "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון, וידום השמש וירח עמד וכו' ויעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים" (יהושע י). וכן מצינו שישעיה הנביא השיב את השמש ממהלכה, בדברי הכתוב "וישב את הצל וכו' אחורנית עשר מעלות" (מלכים ב כ:יא).

ועוד שבזמן יציאת מצרים נמסרה לכל יחיד מישראל השליטה בזריחת השמש. בזמן שהביא הקדוש ברוך הוא מכת חושך על המצרים, כתוב: "ויהי חושך ואפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים וכו' ולכל בני ישראל היה אור בכל מושבותם" (שמות י). ומפרשים חז"ל שלא רק בארץ גושן אלא גם בערי המצרים בכל מקום שבא ישראל היה להם אור, "ולמה? כדי לקיים את ההבטחה שנאמרה לאברהם: 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' והיו ישראל נכנסים לתוך בתיהם של המצרים והיו רואים בהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וכשבאים לשאול מהם והם היו אומרים אין לנו להשאיל לכם, היו ישראל אומרים להם הרי הוא במקום פלוני" (שמות רבה שם). הרי שבכדי לקיים הבטחת ה', ניתן הכוח לכל אחד מישראל לכוון את זריחת השמש, ובכל מקום שהלך, אור השמש נלוה עמו. ומנין שאב ישראל את הכוח הזה לשלוט במאורות השמים, הלא מתוך מצוה אחת של התורה או מתוך הבטחה אחת שנכתבה בתורה, ואם כן איזו שליטה יש לו בעולם מכוח התורה עצמה ואיזה אור באפשרותו להפיץ בעולם על ידי לימוד התורה. הכתוב אומר: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו), הרי שגם התורה נקראת אור, ואורה הלא גדול לאין שיעור מכל אורות השמים. כתוב בתורה: "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב), ודורשים חז"ל "בהבראם - ב"ה" בראם" (ילקוט שם). הרי באות קלילא אחת שבתורה נברא כל העולם שנכללים בו גם כל צבאות השמים: השמש והירח ומיליוני הכוכבים והמזלות. ואם באות קלילא כך, כמה באות גדולה וכל שכן בתיבה, ואם כן כמה עולמות לאין ערך ושיעור נוצרים בכל אותיות התורה, ואילו אורות למעלה מכל מושגי בני האדם הם מפיצים עלי תבל. והרי נורא הוא, איפוא, הכוח שנמסר לישראל על ידי לימוד התורה.

ולפי זה כמה גדולה היא החובה עלינו לא להפסיק רגע מלימוד התורה, ובפרט בזמננו אנו שהדורות מתרפים בתורה והחושך יכסה ארץ, ולא רק שלא רואים את הדרך אלא אף אין מי שיראה את הדרך. חז"ל מסבירים את הדבר במשל נאה: "אמר ר' יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה 'והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפלה', וכי מה איכפת ליה לעיור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי. פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרת לו, בני! אבוקה זו למה לך? אמר לי, כל זמן שאבוקה בידי, בני אדם רואים אותי ומצילין אותי מן הפחתים ומן הקוצים ומן הברקנים" (מגילה כד:). בדורותינו נתקיימה תוכחה זו "והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפלה", כי אין אף מי שיראה לנו את הדרך ואנחנו נמצאים באפילה גמורה, ולכן אין שיעור לחובת לומדי התורה להתחזק להפיץ אור בעולם.

אנחנו עומדים בימי ניסן ורגילים לקרוא ימים אלה בין הזמנים. אולם לפי שדיברנו, הרי בחודש זה שהוא ראשון לכל חדשי השנה נשתנה חישוב הזמן לגבי ישראל מאשר נמנה מימי אדם הראשון, ונעשה חידוש בבריאה, ולפיו, לפי חודש זה, קובעים את ימי ראש השנה וכיפורים, וממנו היסוד לחודש אלול וימי התשובה, ואם כן דוקא בזמן זה היו צריכים להגביר חילים בתורה, וכמו שבמצרים היה אור לישראל בכל מושבותם, אף על פי שבכל הארץ היה חושך ואפילה, כך חובה עלינו למרות החושך והאפילה השוררים בעולם, להאיר לבני ישראל בכל מקומות מושבותיהם על ידי לימודנו ושקידתנו בתורה שהיא כולה אור ובכוחה לפזר את כל העננים שבעולם.